

ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ І ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті здійснена інвентаризація та складена картосхема геопросторового розміщення туристично-рекреаційних ресурсів Житомирської області. Подана інформація про видатних постатей (дослідників, поетів, письменників), якими славиться Житомирська область.

Ключові слова: картосхема, атрактивний, туристичний, рекреаційний, інтелектуальний.

Житомирське Полісся займає північну частину області з абсолютними висотами в південній частині 187-252 м н.р.м., в північній – 163-170 м н.р.м. Південна частина області розміщена на переході до Придніпровської височини (абсолютні висоти 235-285 м н.р.м.). До найвищої частини відноситься Словечансько-Овручанський кряж, основу якого складають овруцькі кварцити, що відслонюються в кар'єрах біля Овруча. На північ від кряжу розкинулась Прип'ятська низовина з абсолютними висотами 163-145 м н.р.м. Річка Уж перетинає гранітне пасмо та утворює Коростенський каньйон. На берегах річки Уж лежать великі глиби гранітів. У Коростенській частині Полісся зустрічаються денудаційні форми рельєфу у вигляді гранітних горбів, пасм, кам'яних полів. В долині річки Жерів знаходиться один з найбільших гранітних кар'єрів Житомирщини. Ці унікальні природні водно-льодовикові відклади, з еоловими формами, дифляційними формами рельєфу: гранітні кар'єри, реліктові рододендрові насадження відносяться до атрактивних туристичних об'єктів Житомирщини.

Проблема обліку наявного туристичного потенціалу, його значимість, привабливість в будь-якому регіоні області має неабияке значення для розширення туристичної інфраструктури, збільшення туристичних потоків, вирішення фінансових проблем та покращення рівня обслуговування рекреантів. Автором здійснюється облік туристично-рекреаційних об'єктів, подана інформація про видатних науковців, літераторів, якими багата Житомирська область, часто незаслужено забутих.

Важливим завданням дослідження є підготовка туристичного атласу з картосхемами «Туристично-рекреаційних ресурсів» кожної області. Таке «портативне» видання сприятиме поширенню інформації про різноманіття туристичних об'єктів та дасть можливість вибрати їх за інтересами кожного мандрівника. На даний момент комплексне невелике видання про туристичні ресурси з відображенням їх на малоформатних картах відсутнє. Нами складені картосхеми всіх областей України з поділом туристичних ресурсів в кожній області на шість груп, які відображені на представленій картосхемі. Для більшості об'єктів подана коротка інформація, яка відсутня в доступних літературних джерелах.

Проведена інвентаризація туристично-рекреаційних об'єктів та подані відомості про видатні постаті (дослідники, поети, письменники), дочасно знищені тоталітарним режимом, які залишили вагомий слід в розвитку науки та літератури в Україні. Геопросторове розміщення та короткий опис подається в легенді до картосхеми «Природно-туристичний потенціал та видатні постаті» Житомирської області.

1. Церква Василя 12-13 ст. (м. Овруч)
2. Миколаївська церква 16 ст. (м. Олевськ)
3. Парк 2-ої пол. 18 ст. (с. Городниця)
4. Музей народження П.Ф.Жмаченка. Музей П.Ф.Жмаченка (с. Поліське)
5. Пам'ятник Т.Г.Шевченкові (м. Коростень)
6. Три давньоруські городища літописного міста Іскоростеня 9-13 ст. (м. Коростень)
7. Залишки валів і ровів замку 9-10 ст. (Коростень)
8. Місце народження **М. Миклухо-Маклая**. Будинок у якому жив М.М. Миклухо-Маклай. Микола Миклухо-Маклай – найвидатніший вчений мандрівник, виходець з козацького роду. Народився 17 липня 1846 року в м.Малині. Його предок Охрім Миклуха був курінним отаманом Запорізької Січі, прадід Степан Макуха – сотником козацького війська (вуличне прізвисько було Маклай, а «Миклуха» - від імені Микола. Батько Микола походив із Старобуського повіту на Чернігівщині. Брат Маклая Григорій товаришував з Миколою Гоголем. Батько М.Миклухи-Маклая працював залізничним інженером. За клопотання про звільнення Т.Шевченка (надіслав 150 карбованців) був звільнений з посади. Від суду врятувала хвороба. М.Миклухо-Маклай закінчив Петербурзьку гімназію, вчився на природничому факультеті і був виключений за приналежність до таємного студентського гуртка. Виїхав до Німеччини і

вступив на філософський (природничий) факультет Гейдельберзького університету, вчився на медичному факультеті Лейпцігського та Енського університетів. З 1870 р. почались його довготривалі експедиції до Нової Гвінеї, на Філіппінські острови, в Індонезію, західну Мікронезію та Меланезію. У 1883 р. в Сідней одружився з М.Робертсон, дочкою прем'єр-міністра Нового Південного Уелсу. Жив серед папуасів, вивчав їх побут. В 1887 р. приїхав до Петербурга, не встиг видати свої матеріали. Помер 2 квітня 1888 року, похований у Петербурзі. М. Миклухо-Маклай досліджував фауну Чорного моря біля Одеси та південного Криму. Внуки зберегли портрет Миклухо-Маклая у вишитій сорочці. В м. Малині встановлений пам'ятник видатному вченому.

9. Місце народження *Лесі Українки*. Літературно-меморіальний будинок-музей Лесі Українки. Пам'ятник поетесі. Українська письменниця, перекладач, культурний діяч Лєся Українка (справжнє ім'я Ларіса Петрівна Косач-Квітка; народилася 13 (25) лютого 1871, в м. Новоград-Волинський —19 липня (1 серпня) 1913, Сурамі, Грузія), похована в Києві. Писала у найрізноманітніших жанрах: поезії, ліриці, епосі, драмі, прозі, публіцистиці. Також захоплювалась фольклором (220 народних мелодій записано з її голосу) і брала активну участь в українському національному русі. Відома завдяки своїм збіркам поезій «На крилах пісень» (1893), «Думи і мрії» (1899), «Відгуки» (1902), поем «Давня казка» (1893), «Одно слово» (1903); драм «Бояриня» (1913), «Кассандра» (1903-07), «В катакомбах» (1905), «Лісова пісня» (1911) та ін.
10. Залишки фундаменту і стін замку 15-16 ст. (м. Новоград-Волинський)
11. У 1802-05 рр. тут жив у своєму маєтку в Горошках (селище міського типу) М.І.Кутузов. Пам'ятник М.І.Кутузову (м. Володарськ-Волинський)
12. Пам'ятник Т.Г.Шевченкові (м. Радомишль)
13. *Балясна Рива Наумівна* народилася 8.03.1910 р. в м. Радомишлі на Житомирщині. Виховувалася в дитбудинку. З п'ятнадцяти років розпочала трудову біографію – навчалася у взуттєвому фабриці, працювала у цеху Першої взуттєвої Київської фабрики. Закінчила Київський ІНО та аспірантуру при Інституті єврейської культури АН УРСР. Перша поетична збірка єврейською мовою «Переклик» побачила світ у 1934 р., «Світлі дороги» (1940 р.). Низка книжок, які видані в перекладі українською та російською мовами. 6 травня 1952 р. була заарештована за контрреволюційну націоналістичну діяльність. Рішенням Особливої Наради 29.08.1952 р. була засуджена на 10 років

концтаборів. По прибутті до Інти, неподалік від Воркути, Балясну на ношах перенесли в табірну лікарню, де письменниця перебувала понад чотири роки. На початку 1956 року була звільнена, реабілітована. Померла 1 жовтня 1980 р. в Києві.

14. Місце народження *адмірала Г.І.Левченка* (Дібрівка)
15. Давньоруське городище літописного міста Городеська 11-13 ст. (Великі Деревичі, Любарського району)
16. У 1897-98 рр. в газеті «Волинь» працював М.М.Коцюбинський (Житомир)
17. Місце народження *Л.Я.Штернберга*. (21 квітня (3 травня) 1861, м. Житомир — 14 серпня 1927, Дудергоф поблизу Ленінграда) — російський етнограф, член-кореспондент АН СРСР відділу палеоазіатських народів (1924). Професор Петроградського університету, 1918 (м. Житомир)
18. Місце народження *О.В.Клосовського* (м. Житомир), (1846 - 31 березня 1917) — перший український і російський метеоролог-геофізик, доктор фізичної географії, професор, член-кореспондент Петербурзької (Російської) академії наук, фізик, геофізик, метеоролог, кліматолог (Житомир)
19. Місце народження *Б.М.Лятошинського*. (22 грудня 1894, за новим стилем 3 січня 1895, Житомир — 15 квітня 1968, Київ) — український композитор, диригент і педагог, вважається одним з основоположників модерного напрямку в українській музиці. Неодноразовий член журі міжнародних і всесоюзних конкурсів та активний працівник у керівних органах Спілки композиторів України і в Київській консерваторії. Лятошинський виховав нову плеяду композиторів таких як І.Шамо, В.Сильвестров, І.Карабиць, Є.Станкович. Нагороджений званнями Заслуженого діяча мистецтв УРСР (1945), народного артиста УРСР (1968), державними преміями СРСР (1946, 1952) та УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1971) (Житомир)
20. Місце народження *С.Т.Ріхтера*. (7 (20) березня 1915—1997) — російський піаніст, культурний і громадський діяч, один з видатніших музикантів ХХ віку. Незвичайно широкий репертуар піаніста охоплював твори від музики бароко до композиторів ХХ ст., нерідко він виконував цілі цикли творів. Помітне місце в його творчості займали твори Гайдна, Шуберта, Шопена, Шумана, Ліста і Прокоф'єва (Житомир)
21. Місце народження *Л.А.Сулержицького* (Житомир) - (27.09.1872 – 30.11.1916) - театральний режисер, художник, педагог і громадський діяч. Сподвижник К. С.

- Станіславського, учитель Е. Б. Вахтангова. Також відомий як друг сім'ї Льва Толстого і учасник переселення духоборів з Кавказу в Канаду.
22. На початку 20 ст. тут працював П.А.Тутковський. Український геолог, гідрогеолог, географ, академік АН України (народився І.ІІІ. 1858 р. с. Липовець, Вінницької області, помер 3.VI. 1930р, Київ) (Житомир)
 23. Місце народження **Я.Домбровського** (13.11.1836 – 23.05.1871) – польський політик, військовий діяч. Учасник боротьби Польщі за незалежність та відновлення держави в кордонах 1772 року. Емігрував до Франції. Був головнокомандуючим збройними силами Паризької Комуни.
 24. Пам'ятник О.С.Пушкіну (Житомир)
 25. Місце народження **В.Г.Короленка**. Будинок-музей В.Г.Короленка. Пам'ятник письменникові. (15 (27) липня 1853 - 25 грудня 1921) — російський та український письменник, журналіст, публіцист і громадський діяч. Найвідоміші твори: «Сліпий музикант» (1886), «У поганому товаристві» та «Сорочинська трагедія».
 26. Будинок, у якому на початку 20 ст. жив О.І.Купрін (Житомир).
 27. Будинок, у якому після 1914 жив О.П.Довженко. (Житомир).
 28. Місце народження академіка **С.П.Корольова**. (30 грудня 1906 (12 січня 1907) - 14 січня 1966) — український вчений у галузі ракетобудування та космонавтики, конструктор. Академік АН СРСР (з 1958). Конструктор перших штучних супутників Землі і космічних кораблів. Сім років (1939—1945) відбув ув'язнення в ГУЛАГІ, де разом з іншими вченими був примушений займатися розробкою балістичних та геофізичних ракет. Після звільнення з ув'язнення очолив розробку балістичних і геофізичних ракет-носіїв. Під його керівництвом запущено першу міжконтинентальну балістичну ракету, перший штучний супутник Землі, перший політ людини в космос та вихід людини в космос. Будинок-музей С.П.Корольова. Пам'ятник ученому (Житомир).
 29. Кафедральний костел 18 ст., Преображенський собор 19 ст., будівля колишнього окружного суду 19 ст. (Житомир).
 30. Краєзнавчий музей (Житомир).
 31. Обласний літературний музей (Житомир).
 32. *Музей космонавтики імені Сергія Павловича Корольова* (Житомир).
 33. Музей образотворчих мистецтв (Студениця, Коростишівського р-ну).
 34. Давньоруське городище літописного міста Колодяжина 12-13 ст. (Колодяжне).

35. Пам'ятник учасникам Коліївщини (Кодня).
36. Давньоруське городище літописного міста Ярополча 11-13 ст. (Яроповичі).
37. Місце народження **Миколи Шпака**. Кімната-музей Миколи Шпака. (23.02.1909 – 19.06.1942) – український поет. Народився в селі Липки Попільнянського району Житомирської області. Збірки поезій Шпака: «В дорозі» (1934), «Моя любов» (1936), «Багатство» (1938 у літературі), «Сила земна» (1940). Доробок Шпака у царині дитячій літературі: «Казка про горе, потоплене в морі», «Сон Захарка», «Казка про лютого царя і мудру вдову»; пробує перо також у прозовому жанрі та вдосконалює власну художню стилістику, у царині художнього перекладу (перекладає твори В. Маяковського, М. Огарьова, О. Полсжаєва, К. Хетагурова та ін).
38. Давньоруське городище 11-13 ст. (Великі Деревичі).
39. Пам'ятник Т.Г.Шевченкові. (Бердичів).
40. **Каган Абрам Якович** народився в Бердичеві 27.12.1900 р. в сім'ї крамаря. Закінчив Бердичівське комерційне училище, тривалий час учителював у трудових школах. Водночас співпрацював у деяких єврейських періодичних виданнях. Друкуватися почав у 1922 р. після того, як переїхав до Харкова – тодішньої столиці України. Першу книгу віршів випустив у 1923 р., в подальшому писав лише прозу. Видав збірки новел «Свиня», «Уламки», «Оповідання». Автор романів «Енергія», «Арн Ліberman», «Шолом-Алейхем» та ін. У Велику Вітчизняну війну проживав у Башкирії, у січні 1949 р. повернувся до Києва. Тоді ж був заарештований за «націоналістичну діяльність, антирадянську агітацію, шпигунство», звинувачення характерні для того часу єврейської інтелігенції. Був засуджений на 15 років спецтаборів. Реабілітований 9 січня 1956 р. Помер 17 грудня 1965 р.
41. Фортеця та костел 15-18 ст. (Бердичів).
42. Літературно-меморіальна кімната-музей М.Т.Рильського, де пройшли дитячі роки М.Т.Рильського. (Романівка).
43. Місце народження **Дж.Конрада**. (3.12.1857, Терехове Бердичівського району – 3.08.1924, Бішопсборн біля Кентербері) - англійський письменник польського походження. Вважається одним з найвидатніших англійських прозаїків. Пишучи в часи розквіту Британської імперії, Конрад використовуючи власний досвід під час роботи в Британському торговому флоті, створює романи та короткі

оповідання, що відображали приховані аспекти світового панування Британської Імперії, одночасно поринаючи в глибини людської душі.

44. Кімната-музей Оноре де Бальзака. (Верхівня).

45. Палац і парк 18 ст. (Верхівня).

46. Давньоруське городище літописного міста Неятина 10-11 ст. (Ягнятин).

47. **Брасюк Гордій Іванович** народився на Житомирщині 1899 р. в с.Лука Троянівського повіту. У 1919 р. закінчив комерційне училище, належав до культурологічної організації «Просвіта», літоб'єднання «Гарт». Перше оповідання «Істина» опублікував 1924 р., роман «Донна Анна» - у 1929 р. Органами ДПУ був заарештований і рішенням «трійки» при колегії ДПУ УРСР засланий на 5 років до концтабору. Письменник визнав, що проводив агітаційну діяльність на підтримку уряду УНР. Відбувши покарання, жив і працював в Запоріжжі. Але 27 червня 1941 р. був заарештований вдруге без висунення звинувачень. Засуджений на 10 р. ув'язнення в виправно-трудовому таборі. Останній документ щодо Брасюка датований січнем 1942 р., в ньому вказано, що письменник утримувався у в'язниці м.Уфі. Подальша доля Брасюка невідома. Реабілітований посмертно.

48. **Бухбіндер Йосип Шмульович** народився 25.12.1908 р. у м.Черняхіві на Житомирщині. Закінчив місцеву єврейську школу робітничої молоді, працював у шевській майстерні. Закінчив Одеський єврейський педтехнікум і працював учителем єврейської мови і літератури у м. Кам'янці-Подільському. З 1929 р. служив в Червоній Армії, але через важку недугу був комісований і знятий з військового обліку. У 1935 р. закінчив історичний факультет єврейського сектора Київського педінституту. Активною літературною діяльністю займався до 1941 р. В серпні цього ж року був евакуйований до м.Уфі. Повернувся до Києва, але після розгрому Антифашистського єврейського комітету в 1948 р. розпочались сталінські репресії. 20 квітня 1951 р. в нього було проведено обшук, реквізовано готовий до друку рукопис. Перебував у спец'язниці, згодом переведений до Лук'янівської в'язниці. Засуджений за націоналістичну діяльність на 10 років у виправно-трудових таборах. Відбував покарання в с.Кінгір неподалік Джеккаргана. В лютому повернувся до Києва, видрукував чимало поетичних книжок, в тому числі «Близька далечінь» (1984, 1988 pp.).

49. **Вайнерман Хана Абрамович** народився 2.12.1902 р. у м. Лугин на Житомирщині. Після закінчення містечкової школи працював маляром-

декоратором. У 1930 р. переїхав до Одеси і поступив на робітфак, згодом зарахований студентом Одеського педінституту. У 1930 р. опублікована перша збірка єврейською мовою. Публікував казки для дітей, збірки віршів. Член Спілки письменників СРСР. Після війни працював у редакціях деяких єврейських газет у Москві та Біробіджані. 28 березня 1950 р. заарештований в Одесі. За націоналізм засуджений на 15 років ув'язнення в виправно-трудових таборах. Покарання відбував у концтаборі неподалік Норильська. Через два роки після смерті Сталіна його було реабілітовано і звільнено з-під варти. Написав декілька книжок, які були перекладені українською і російською мовами. Помер 26 лютого 1979 р.

50. *Годштейн Давид Наумович* народився 25.07.1889 р. в Коростишеві на Житомирщині. Навчався в комерційному інституті Києва, одночасно слухав лекції на філологічному факультеті університету. Перші вірші опублікував 1912 р. у газеті «Агієцайт». У роки війни працював в Об'єднаному інституті суспільних наук АН УРСР. Основоположник єврейської радянської поезії. Його перу належать численні книжки поем і віршів: «Дороги», «Лірика», «Київ», «Україна». Він був найкращим перекладачем української класичної та радянської поезії єврейською мовою. Перекладав твори Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, М.Рильського, П.Тичини та інших. 16 вересня 1948 р. Д.Годштейна заарештували у справі Єврейського антирадянського комітету, зрадництва, шпигунства, передачу віршів за кордон як ворожої літератури радянському ладу. 18 липня 1952 р. Військова колегія Верховного Суду СРСР оголосила вирок – вищу міру покарання – розстріл. Вирок виконаний 12 серпня 1952 р. Реабілітований посмертно.

51. *Кіппіс Ісаак (Іцхак) Нухимович* народився 12.12.1894 р. у с. Словечне на Житомирщині. Закінчив єврейську релігійну школу (хедер). Учасник громадянської війни. 1921 р. переїхав у Київ, навчався у єврейському технікумі. Того ж року в місцевій єврейській газеті опублікував вірші та новели. Видав збірку віршів «Воля». З-під його пера вийшло чимало творів для дорослих і дітей. Займався перекладами на єврейську мову з російської, української та західноєвропейської літератури. Був членом літературної організації ВУСПП. До Великої Вітчизняної війни жив у Києві, евакуйований у Саратов, а в 1944 р. повернувся у Київ і займався творчою роботою. 23 червня був арештований за участь у націоналістичній організації. 25 січня 1950 р. засуджений до 10 років

виправно-трудоува таборів суворого режиму. Кілька разів звертався до вищих органів правосуддя, просив не знищувати рукописів. 1956 р. звільнений і реабілітований. Помер 14 квітня 1974 р.

52. Могила Київського князя Олега Святославовича, який загинув під брамою фортеці (впав у глибокий рів), під час переслідування його війська братом Ярополком.
53. Місце народження гетьмана Виговського Івана Остаповича [рік народження невідомий-16 (26).ІІІ 1664]. Родом з Овруцького повіту (тепер Житомирська область). Генеральний військовий писар (Міністр закордонних справ). Гетьман Війська Запорізького(1657-1659рр.). Брав участь у багатьох військових походах. Під Жовтими Водами попав у татарський полон. З полону викуплений Богданом Хмельницьким. Козацьке військо під керівництвом Івана Виговського та союзними військами (Кримський хан, Магмед Гірей),польським військом (Андрій Потоцький), біля села Соснівки під Конотопом, де тривала облога московською армією міста 8 липня 1659 року, розгромили московську армію. І. Виговський виступав проти Росії. Уклав Гадяцький договір (1658 р.) про перехід України під владу Польщі, про від'єднання Росії і створення федерації у складі України, Польщі і Литви. Договором забезпечувалась суверенність, рівноправність Українського Руського Князівства. За доносом Титері (підозра в організації повстання проти Польщі) з наказу військового суду Івана Виговського під Ольхівцем 16 березня 1664 його розстріляно.

Список використаних джерел:

- 1.Українська радянська енциклопедія. - К.: Головна редакція УРЕ. Київ – 1978 – 1985. – Т 1 – 12.
- 2.Аксіоми для нащадків: Українські імена у світовій науці. Збірник нарисів / Упорядкування і передмова О.К. Романчука. – Львівська історично-просвітницька організація «Меморіал», 1992. – 544с.
- 3.Аркас М. Історія України-Русі. Накладом Ольги Аркасової – Краків, 1912. – 424 с.
- 4.Історія Запорізьких козаків. Київ: - Наукова думка, 1990-1991 року. – Том 1 – 3.
- 5.Любіцева О. О., Панкова Є. В., Стафійчук В. І. Туристичні ресурси України. К.: Альтерпрес, 2007. – 369с.

6.Письменники України – жертви сталінських репресій. Випуск 1. – К.: Радянський письменник. – 1991. – 495с.

ВОЛОШИН И.Н. ТУРИСТИЧЕСКИ-РЕКРЕАЦИОННЫЙ И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ЖИТОМИРСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье осуществлена инвентаризация и составлена картосхема геопрострaнственного размещения туристско-рекреационных ресурсов Житомирской области. Представлена информация о выдающихся личностях (исследователи, поэты, писатели), которыми славится Житомирская область.

Ключевые слова: картосхема, аттрактивные, туристический, рекреационный, интеллектуальный.

VOLOSHUN I.N. TOURIST-RECREATIONAL AND INTELLECTUAL POTENTIAL OF ZHYTOMYR AREA

An audit is carried out and map of geospatial location of tourist-recreational resources of the Zhytomyr region is made in the article. Information about prominent figures (researchers, poets, writers), which the Zhytomyr region is famous, is presented.

Keywords: map, attractive, tourist, recreational, intellectual.